

Тут, очевидно, маємо до діла зі звичайними емігрантськими вигадками і спекуляціями. У цій атмосфері могли творити такого роду вигадки також кола, які за окупації були противниками УПА, але тепер були готові приписати собі її боротьбу, щоб показати себе "великим учасником" боротьби в Україні. Таким особам легко було говорити, що, мовляв, УПА готова визнати А. Мельника чи іншого кандидата, узгодженого з німцями, і діяти для Великого Німецького Райху.

У документах УПА і ОУН, як знаємо, ніколи не було найменшого натяку на щось подібне. У всякому разі СД у Пряшеві могло отримати таку інформацію тільки від несовісних інформаторів або професійних дезінформаторів з метою ширити непевність і компрометувати УПА.

Насправді УПА ніколи не збиралася визнавати зверхність Андрія Мельника, ген. Шандрука чи когось іншого.

Додаймо в кінці, що дуже скоро після утворення Українського Національного Комітету, який практично не встиг розгорнути будь-якої діяльності, гітлерівська Німеччина капітулювала. Тоді зник і Український Національний Комітет.

А УПА продовжувала існувати в Україні і боротися проти советсько-комуністичної окупації за волю і незалежність України під власним командуванням аж до половини 1950-их років.

Дмитро КУДЕЛЯ

## ДНІПРОПЕТРОВЦІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОВСТАНСЬКІЙ АРМІЇ

*Це дослідження вдалося закінчити лише завдяки підтримці професора Богдана КРАВЧЕНКА, за що автор висловлює йому свою глибоку подяку.*

Мета цієї роботи, матеріали до якої ми зі ще одним дніпропетровським дослідником – Павлом Хоботом – збирали протягом восьми років, – висвітлити участь дніпропетровців у формуваннях Української Повстанської Армії (далі – УПА). Проте цей період діяльності учасників націоналістичного підпілля Дніпропетровщини важко характеризувати без принаймні короткого огляду попередніх подій, пов'язаних з їх попередньою роботою в регіоні, тому вважаю за необхідне подати коротку передісторію початку боротьби придніпрянців у лавах УПА.

Перші члени Організації Українських Націоналістів (далі – ОУН) з'явилися в Дніпропетровській області ще під час боїв за обласний центр. Це були учасники роїв Південної Похідної Групи (далі – ПдПГ), скеровані для роботи на лінії Дніпропетровщина-Донбас-Крим. У самий Дніпропетровськ свій рій привів наприкінці серпня 1941 року Тимофій Семчишин – "Річка". Серед учасників цієї групи був також представник Головного Проводу ОУН Зиновій Матла – "Святослав Вовк", який після приходу до місця призначення перебрав на себе повноваження Голови Крайового Проводу. За допомогою членів ПдПГ, головно її учасника Василя Регея – "Кота", була створена обласна управа з представників патріотично налаштованої української інтелігенції, на чолі з професором П. Олійниченком<sup>1</sup>. Сам В. Регей був призначений завідувачем організаційним відділом управи, водночас обіймаючи керівництво обласним проводом ОУН. Дніпропетровська обласна управа була єдиним відомим дотепер органом самоврядування на окупованій німцями території Східної України, на печатці та кутовому штампі якої поруч із її власним найменуванням та тризубом стояв напис "Українська Держава"<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Архів Управління Служби Безпеки України у Дніпропетровській області (далі – Архів УСБУ ДО). – Фонд літерних справ. – Спр. 75. – Т. 4. – Арк. 79.

<sup>2</sup> Копія з довідки // Зберігається в домашньому архіві Дмитра Куделі. (Цей документ переданий автором В. Кужу для використання у Збірнику документів і матеріалів "Українське державотворення. Акт 30 червня 1941", де його опубліковано під №233, але неправильно подано місце зберігання джерела (Архів УСБУ ДО).

У зв'язку з неузгодженим з німцями проголошенням незалежності України у Львові 30 червня 1941 року, в той час, коли Дніпропетровська область була зайнята німецькими військами, по раніше окупованих українських землях вже котилася хвиля репресій проти членів ОУН як невігідної для окупантів політичної сили. Тому на Наддніпрянщині нацисти майже одразу ж після її завоювання розпочали роботу з нейтралізації націоналістичних впливів на населення Східної України. Наслідком її стали репресії проти членства ОУН та політично заангажованої частини населення, а саме арешти керівників ОУНівських груп, пошук і депортація до Генерал-губернаторства галичан як носіїв самостійницької ідеї та усунення з новопосталих органів місцевої української влади та поліції політично свідомих українців. З прибуттям у регіон органів цивільного німецького управління, айзатцкоманд та інших репресивних утворень терор набирив чимдалі жорстокішого характеру. Так, якщо у жовтні 1941 року арештований німцями В. Регей був відправлений до Галичини як "почесний в'язень", то вже в період з кінця того самого року до літа сорок другого місцеві організаційні осередки по містах і районах області були майже повністю розгромлені нацистами із застосуванням до їх керівників смертної кари та ув'язнення у тюрмах та концтаборах. Найбільших втрат зазнали українські патріоти на Криворіжжі, де в лютому (за даними А. Пронченка – в квітні) 1942 року серед десятків інших були закатовані міський голова С. Шерстюк, поет-націоналіст, редактор місцевої газети "Дзвін" М. Пронченко, учасниця ПдПГ Анна Максимець<sup>3</sup>. У концтаборі опинилися організатори підпілля у Дніпропетровську – Т. Семчишин, Д. Павлишин, С. Макух – "Роман" та інші.

У Головному Проводі розуміли складність ситуації, а тому весною 1942 року на Львівщині формується Крайовий Провід Південно-Східних Земель (далі – ПдСУЗ) на чолі з Василем Куком – "Лемішем", який прибуває на терен Дніпропетровської області з групою підпільників наприкінці травня того ж року, окремо дістається терену його заступник – організаційний референт Петро Дужий – "Арсен". Також до складу ПдКП увійшли ідеологічний референт Омелян Логуш – "Іванів", керівник Служби Безпеки Петречко-молодший – "Граб", військовий референт Михайло Медвідь – "Карпович". Ймовірно, що до Крайового Проводу належав, як провідник юнацтва, Юрій-Костянтин Федорук – "Лемко"<sup>4</sup>, у скорому часі – Обласний Провідник Дніпропетровщини.

<sup>3</sup> Спогади Петра Дужого записані у 1995 р. Дмитром Куделею та Павлом Хоботом // Зберігаються в домашньому архіві Дмитра Куделі в Дніпропетровську. – Тека "Спогади".

<sup>4</sup> Шаповський Л. Похідні групи ОУН. – Мюнхен, 1958. – С. 146.

До Південного Краю за організаційним територіальним розподілом входили Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська, Херсонська, Миколаївська, Одеська області, а також Крим, Кубань та підрумунська "Трансністрія"; центром було обрано Дніпропетровськ.

Можна погодитися з невідомим автором "Звіту про діяльність ОУН на Східньо-Українських землях", який у 1943 році поділяв період дії там ОУН на два етапи і саме з весни сорок другого починає другий – підпільно-революційний етап<sup>5</sup>. Саме з цього часу, тобто з початку роботи ПдКП на чолі з В. Куком, надзвичайно посилюється агітація за незалежність України, пропаганда набирає різко антинімецького пафосу, формуються десятки нових організаційних осередків по всіх районах генерал-комісаріату Дніпропетровськ, звена Організації утворюються часто навіть у невеликих селах, як це було, наприклад, у Широкивському, Солонянському, Дніпропетровському приміському районах. На літо-осінь 1942 року припадає сплеск активності СБ при ПдКП на чолі з Ярославом Петренком – "Грабом" та Іваном Біликом – "Костем"- "Півтораком": замахі і ліквідації німецьких вислужників з числа поліцаїв, агентів СД та службовців управ, визволення з таборів ув'язнених членів ОУН. Арешти підпільників тривають. Розстріли й катування свідомих українців окупантами, як також активна протинімецька позиція ОУН приводять до відчутного зросту симпатій до неї з боку місцевого населення. Свої плоди дає агітаційна, виховна, просвітня робота націоналістів, їх наполегливі заклики до відродження національної гідності, пропагування героїки боротьби серед молоді. Кількість симпатиків до осені 1943 року, тобто до часу звільнення більшої частини території області відраховується тисячами, українським націоналістам уже набагато легше доводити людям правильність їх ідеології та величність кінцевої мети. За даними офіційного представника Пресцентру УСБУ у Дніпропетровській області загальна чисельність учасників націоналістичного підпілля в області нараховує приблизно 800 чоловік<sup>6</sup>, а підпільні звіти ОУН подають на літо 1943 року цифру 5 тисяч, разом із "організованими" симпатиками<sup>7</sup>. Укладений нами іменний покажчик вже налічує понад 700 встановлених імен підпільників-націоналістів та симпатиків, і попередній аналіз віднайдених джерел примушує погодитися з цифрою, наведеною у звітах.

Саме на цьому тлі Провід ОУН-СД – "бандерівців" на III Конференції в лютому 1943 року "зважив стан внутрішніх сил ворога, розглянув зовнішні політичні обставини для військової дії. Після цього на терені

<sup>5</sup> Звіт про діяльність ОУН на Східньо-Українських землях // В.Сергійчук. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – К., 1996. – С. 303.

<sup>6</sup> Ченцов В. Что было, то было... // Днепровская панорама. – 1993. – 1 грудня.

<sup>7</sup> Стецько Я. Політична армія хоробрих // 30 червня 1941. – Торонто, 1967. – С. 74

Полісся і Волині виступили перші збройні відділи Української Повстанської Армії<sup>8</sup>. З цього часу підпільні видання ОУН посилено популяризують ідею розбудови власних збройних сил, а відомості про утворення УПА (часто-густо у надзвичайно перебільшеному вигляді) швидко сягають Дніпропетровської області. Влітку 1943 року, як свідчить одна з "Доповідних записок" Начальника Управління НКВД у Дніпропетровській обл. секретареві обкому КП(б)У, "особливо гостро було поставлене питання про негайний відхід членів ОУН до УПА перед приходом частин Червоної армії"<sup>9</sup>.

В іншій записці Начальника Управління НКВД зазначалося: "З 1943 р. за вказівкою Головного Проводу районні оунівські організації нашої області проводили велику роботу по вербуванню та відправленню до УПА призовних контингентів. Кожний район періодично направляв по явкових паролях до баз формування загонів УПА збройні групи для поповнення"<sup>10</sup>. Справді, в період літа-осені 1943 року переправлення до лав УПА підпільників з Дніпропетровщини набрало розмаху. Викликано це було не лише наступом радянських військ, а й посиленням вивезення молоді на роботи до Німеччини.

Проте дехто з дніпропетровських ОУНівців потрапив до УПА раніше. Так, наприклад, пропагандист Дніпропетровського обласного проводу Василь Худенко – "Остап" уже весною 1943 року був відправлений на Рівненщину, де долучився до УПА, і виконував функції шефа зв'язку штабу ВО (групи) "Заграва" на Північно-Західних Українських Землях, політвиховника куренів "Непитайла" та "Горлиці", а згодом політ-референта Південної групи УПА. В. М. Худенко був взятий у полон військами НКВД у 1944 р. і помер 7 серпня 1948 р. у "Севвостлагу" в Магаданській області.

Основними напрямками руху щойно сформованих груп повстанців були райони так званого Чорного лісу, що починався в Кіровоградщині, та "Холодного Яру" на Південній Київщині (район Умані, нині – Черкаська обл.), що сам по собі був легендою українського повстанського руху. Формуванням повстанських відділів, організацією командування та координації дій, а також розміщенням та харчуванням новоприбулих займався провідник Кіровоградщини Осип Безпалько – "Остап" та прибулі з Дніпропетровська Петро Дужий – "Арсен", Ярослав Петренко – "Граб", в Холодному Ярі – Михайло Медвідь – "Карпович". Так, наприклад, Дужий з жовтня 1943 р. організував боївки на значній території переважно Кіровоградської області: Голованівські, Капі-

танівські, Олександрівські ліси, Аджамка, Фундуклеївка, Олександрівка, Новоукраїнка. Василь Кук переїжджає через терен (Полісся, волинська Крем'ячечину, де вже була база колишнього обласного провідника Дніпропетровська Петра Олійника – "Енея", у Дніпропетровську – "Романа" і "Морозенка"), всюди полагоджуючи повстанські справи, і на тривалий час осідає в Умані. Через розуміння того, що закріпитися в Холодноярщині, через швидкий наступ Червоної армії, за короткий час не було можливості, завдання перед організаторами поставало таке: об'єднати всі повстанські групи та охочих з числа біженців і, ймовірно, частини поліцейських, призначити спільне керівництво та відступати в напрямку Вінниці, або, залежно від ситуації, навіть Волині. Там перейти фронт, підготуватися до бойових дій і вже після серйозної підготовки вертатися назад і закріплюватися на місцях<sup>11</sup>. "Леміш", уже, ймовірно, як командир УПА-Південь полковник "Коваль", наказує відсилати людей на Крем'ячечину. Там їх вишколювали підпільники, обізнані з військовою справою, озброювали (більшість груп вирушали в дорогу без зброї): в такий спосіб творилася більш-менш боєздатна військова сила. Так само формувалися рейдові відділи у тій частині Київщини, що була на південь від автостради Сарни-Київ, в районі Славутицьких лісів. Ці відділи діяли єдиним комплексом, складаючи окрему військову округу, якою командував Омелян Грабець – "Батько"- "Богун"<sup>12</sup>.

Серед тих, хто займався організацією переправлення людей до УПА в м. Дніпропетровську у 1943 році в документах НКВД називаються "Доктор", "Чорний"<sup>13</sup>. Наприкінці жовтня з обласного центру вирушають утримувач однієї з головних конспіративних квартир Крайового Проводу колишній вояк армії УНР Григорій Дудка (неправильно названий учасником групи підпільників з Широківського району Г. С. Ільченком обласним провідником "Лемком")<sup>14</sup> з дружиною "Сивою", яку підпільники називали "мамою революціонерів" і донькою Лідією, разом із обласним провідником – галичанином "Юрою", під видом зятя<sup>15</sup>. Окремою підводою, але разом з ними, їхали Олександр Філоненко з Нижньо-Дніпровська та друкарка Крайового Проводу галичанка "Ма-

<sup>11</sup> Спогади Василя Кука записані 07.08.1994 р. Дмитром Куделею та Павлом Хоботом // Зберігаються в домашньому архіві Дмитра Куделі в Дніпропетровську. – Тека "Спогади".

<sup>12</sup> Там само.

<sup>13</sup> Мовою документів / Упорядник Ю. Мешков // Вільна думка. – Дніпропетровськ, 1992. – №10.

<sup>14</sup> Ільченко Г. Дійсність того часу (рукопис). Лист до Дмитра Куделі та Павла Хобота, 1995 рік. // Зберігаються в домашньому архіві Дмитра Куделі в Дніпропетровську. – Тека "Світлиці".

<sup>15</sup> Архів Управління Служби Безпеки України у Дніпропетровській області (далі – Архів УСБУ ДО). – Фонд кримінальних справ. – Спр. П-6402. – Протокол допиту від 22.11.1944 р.

<sup>8</sup> Вовк О. Вступ до 2 тому "Літопису УПА" (нова серія) // Літопис УПА. – Київ-Торонто, 1999. – Т. 2. – С. X

<sup>9</sup> Мовою документів / Упорядник Ю. Мешков // Вільна думка. – Дніпропетровськ, 1992. – №10.

<sup>10</sup> Там само.

руся", яка переховувалася у нього в хаті. Вони перевозили для УПА велику кількість літератури, пів'ящика набоїв, міни. Велику частку цього вантажу довелося закопати на краю поля біля с. Аджамка на Кіровоградщині, через напад німецької сторожі, яка знайшла під час обшуку бланки генерал-комісаріату у "Марусі" та револьвер і гроші (30 тис. карбованців) у Філоненка. "Юра" після того прийняв рішення залишити його в с. НовоУкраїнка на допомогу місцевому районному провіднику під виглядом евакуйованого німцями. Доля "Марусі" невідома.

За наказом районного організатора "сітки" (мережі) ОУН на Лівобережжі Дніпропетровська (за німців цей район числився як окреме місто – Нижньо-Дніпровськ) Степана Макуха – "Романа" (нещодавно визволеного СБ з концтабору) приблизно в той самий час вирушає в напрямку Кіровоградщини група підпільників під командою лікаря "Арсена". Загін складався з 22–32 осіб. У цій групі перебував пропагандист і поет Микола Самійленко – "Лисий". Після збору в парку ім. Пушкіна, вони дісталися залізничного вокзалу, сіли на німецькі платформи і виїхали в напрямку Знам'янка-Олександрія. В одному із зазначених населених пунктів їх зустрів місцевий провідник і допровадив до лісу в околицях, а далі – до місць постійної дислокації у Голованівському лісі, що пролягав через колишні Хмельовський та Маловисківський райони Кіровоградщини. Там цю групу очолив уже Петро Дужий, який прибув з Новоукраїнки. Група складалася з семи боївків, з яких одна не була стабільною. У цій перехідній боївці скупчувалися переважно новачки. Двома боївками з цієї ж групи керував колишній офіцер Червоної армії майор "Божко", ад'ютантом при якому був повстанець "Дубок" – вісімнадцятирічний юнак із Західної України. Головним завданням боївків на той час було паралізувати діяльність місцевої німецької адміністрації. Для цього треба було повернути на свій бік або нейтралізувати місцевих поліцаїв. Також дуже важливо було зробити запаси харчів та зброї, чим боївки займалися досить успішно, але при цьому не вбивали німців, аби уникнути терору з їх боку. А ось випадки вбивства поліцаїв траплялися, як, наприклад, у с. Очеретяному (двох місцевих поліцаїв було злківдівано, що мало наслідком застрашення інших і призвело до переходу до повстанців великої їх групи в сусідньому селі Кіровці). Восени 1943 р. боївки принаймні 7 разів зупиняли вночі німецькі ешелони, що проходили через терен. В той же час було вдало проведено акцію захоплення великої кількості зброї й амуніції з німецького обозу. Все це складалося у визначених місцях для майбутньої боротьби з більшовиками. Боївки поповнювалися додатково за рахунок дезертирів-поліцаїв з місцевих сіл та військовополонених, серед яких були, крім

українців, ще й росіяни і навіть євреї (наприклад, Федір Швець). Поміж поліцаїв траплялися й радянські агенти (ймовірно, одним з них був такий собі Таровіков)<sup>16</sup>.

Із Дніпродзержинська ще у вересні 1943 року вийшла група, очолювана, вірогідно, агентом НКВД, у складі якої перебували провідник Верхньодніпровського району Григорій Воловик – "Андрій", Микола Страшко, та друга група підпільників з Лівого берега Дніпродзержинська на чолі з невідомим військовим, капітаном. У дорозі вони зустрілися ще з двома командами. Однією з них, ймовірно, була група підпільників з Карнаухівки і Тритузного (околиці Дніпродзержинська), під керівництвом Володимира Крамаренка (у Дніпродзержинську використовував псевдо "Анатолій Буряк") та Володимира Ропачького – "Миколи Діброви". Під кінець походу їх налічувалося більш як сорок людей. Група зуміла перейти на територію Кіровоградщини, але під час зустрічі з озброєними й організованими червоними партизанами хлопцям здалося, що серед них перебуває радянський агент (до речі, один з керівників підпілля). Непідготовлена та неозброєна молодь, щоб не наразитися на розправу, розійшлася. Дехто добирався далі до УПА самотужки, а більшість повернула назад<sup>17</sup>.

Група підпільників з Широківського району, що на Криворіжжі, формувалася після випадкової зустрічі її майбутнього керівника, члена ОУН Григорія Ільченка – "Новели" зі своїм колишнім учителем німецької мови у широківській школі в 1941 р., членом ОУН із Західної України В. І. Гордієнком (у своїх спогадах Г.С.Ільченко неправильно називає його "Бондаренком", ймовірно плутаючи з П. І. Бондаренком – зав. пед. частиною тієї ж школи), яка відбулася в середині жовтня поблизу села Софіївка. Він сказав, що його місія в цих краях полягає в організації відправлення повного складу підпільників ОУН до УПА, видав Ільченкові стос підірваних німецьких документів для евакуантів – службовців німецьких установ і вони пішли утрюх з товаришем – В.Чербилом – "Яругою" до давнього симпатика ОУН – голови Широківської сільради Микитенка. Там вони отримали адреси і пароль до командира Омеляна Грабця – "Батька" у містах Умань і Вінниця. Ільченко і Чербило виїхали до села Пологи Широківського району. Протягом тижня Г. Ільченко організував і відправив до Умані п'ять груп підпільників з довколишніх сіл, по шість чоловік у кожній. Групи вирушали на кінних візках. В організації відправки Ільченкові

<sup>16</sup> Спогади М. Самійленка, записані в 1995 році Дмитром Куделею та Павлом Хоботом // Зберігаються в домашньому архіві Дмитра Куделі в Дніпропетровську. – Тека "Спогади".

<sup>17</sup> Спогади Г. Воловика, записані в 2002 році Павлом Хоботом // Зберігаються в домашньому архіві Дмитра Куделі в Дніпропетровську. – Тека "Спогади".; Архів УСБУ ДО. – ФКС. – Спр. П-25403.

допомагали підпільники В. Шишко та Г. Малишко, яких було забезпечено документами і пароллями. 30 жовтня і сам широківський районий Г. Ільченко у складі останньої групи виїхав до УПА. З ним були підпільники В. Санчевський – "Довбуш"- "Запорожець", В. Чербило – "Яруга", В. Шишко, М. Ващенко – "Нива". За день до того їх боївка (без М. Ващенка), озброєна гранатами, парабелумом і наганом, напала на трьох власівців, які перебували на той час у Пологах. У них відібрали три карабіни, а також трьох коней і віз-фірманку. Ця повстанська група дісталася до Уманщини, де об'єдналася з прибулими підпільниками із Софіївського району, очолюваними Борисом Вороною – "Юрком", вже згадуваними оунівцями зі с. Тритузне з провідником В. Ропаким, а також з родиною Дудків та "Юрою". Не змігши встановити в Умані зв'язку із загonom "Сталевого", дніпропетровці виїхали до Вінниці<sup>18</sup>. У грудні 1943 р. вони не без пригод (були роздягнуті в Гайсинському районі озброєними бандитами) дісталися кінцевого пункту й зголосилися на конспіративну квартиру на вул. Пушкіна, 20 до референта СБ надрайонного проводу ОУН Михайла Климчука – "Хмари". Цими ж днями четверо людей зі складу дніпропетровців (у т.ч. Ільченко та Ворона) та четверо вінничанн (за іншими даними – у складі цієї групи було 10 осіб з Широківського району, 5 – з Солонянського та 5 – місцевих) напали на німецьку майстерню, де взяли багато зброї й амуніції, та "вже відкрито, Хмельницьким шляхом", пішли до "Батька", переховуючи зброю на возі, в соломі<sup>19</sup>. Трохи згодом повстанці звільнили близько 30 в'язнів з Літинської тюрми, яких вранці мали розстріляти, про що свідчив захоплений німецький наказ. Усі вони долучилися до відділу "Батька". Ільченко часто виконував завдання самого командира: так, йому довелося знову повертатися до Умані, розшукати "Сталевого", щоб передати наказ від "Батька". Цього разу зустріч зі "Сталевим" відбулася. Дніпропетровці у складі загонів "Батька" брали участь у боях з німецькими відділами, які добиралися до своїх, коли йшли бої під Києвом. Сам "Новела" був призначений референтом до сотні "Боруна" в курені "Бистрого", з якою рейдував Рівненщиною. З родини Дудків в УПА лишилася донька Лідія – "Веселка"- "Наталка", прийнята до складу загону під проводом О. Грабця у с. Лисогорка Літинського району, яка була з "Батьком"- "Богуном" до самої його загибелі 10 червня 1944 року у с. Микунці. Вірогідно, вона

<sup>18</sup> Ільченко Г.

<sup>19</sup> Ільченко Г. *Проти німецьких і більшовицьких окупантів під проводом командира УПА- "Південь", полковника Омеляна Грабця // Командир групи УПА- "Південь" полковник "Батько". Омелян Грабець у спогадах бойових друзів та родини. – Коломия, 2001.; Климчук М. Скорочений переказ усних спогадів у запису Д. Куделі. – К., 1994. – Архів автора. – Тека "Спогади".*

навіть була вагітна від нього, про що свідчать матеріали її кримінальної справи. Л. Дудка – "Наталка" у квітні 1944 року була призначена "Батьком" окружним референтом по роботі з жіноцтвом у складі нового проводу, що його останній намагався сформувати, коли мав постій в одному з галицьких сіл на кордоні з Волинню. Микола Ващенко – "Нива", який у жовтні 1943 р. у в'язниці в Кривому Розі не витримав гестапівських допитів і видав товаришів, але був прощений, хоробро бився і був полонений у бою з НКВД у 1945 р.<sup>20</sup>

Також восени 1943 року до УПА дісталися двадцять підпільників з Лоц-Кам'янки та Нижньо-Дніпровська під проводом інженера Кирила Ларіна – "Ліщини". У групі перебував також його брат Сергій<sup>21</sup>.

На керівних посадах в ОУН та в керівництві Української Головної Визвольної Ради перебували надалі колишня студентка гірничого інституту, підпільниця ОУН у м. Дніпропетровську Катерина Мешко – "Верещак" та її чоловік, у майбутньому ідеологічний референт КП ПдСУЗ Омелян Лопуш – "Іванів". Разом із В. Куком була в УПА його дружина, також колишня дніпропетровська підпільниця Юлія (Уляна) Крюченко – "Оксана".

Нам тепер відомі також імена 17-ти дніпропетровців, ймовірно, з числа військовополонених, які служили в УПА і чий імена вперше опублікував проф. В. Сергійчук: В. Варєпа – "Незнаний", О. Голога – "Голога", А. Завгородній – "Ластівка", В. Шамрай – "Ворон", Г. Радченко – "Дуб" та інші. (До речі, під №6 у списку прізвище командира гармати "Корнійчука" подане неправильно: "Ковера" замість "Коверя", як також і місце народження – с. Знам'янка замість Знаменівка Новомосковського р-ну; також треба читати, що він числився у ВО "Богун", група "Богун" від 03.12.1943 р. Ці помилки в публікації слід обов'язково виправити ще й тому, що в оригіналі його анкети з "Іведанційної книги УПА-Північ", яку власне подав до друку В. Сергійчук, зазначається, що Олександр Коверя, артилерист, старшина РА, у підпіллі ОУН перебував від 1941 р., але не від 3 грудня, як у публікації, бо дата в публікації є помилковою). До цих сімнадцяти вихідців з Дніпропетровщини варто також додати Андрія Чорненка – "Щигич" із с. Запоріжжя, якого професор, вірогідно, помилково зарахував до списку мешканців Запорізької області, позаяк с. Запоріжжя належить до Широківського району Дніпропетровської області<sup>22</sup>.

Встановлено ще щонайменше 5 прізвищ наших земляків, які воювали в УПА, серед яких М. Пальцун – "Шулій", що перебував у охороні генерала Романа Шухевича – "Тараса Чупринки"; у лісах на Львівщині

<sup>20</sup> Ільченко Г.

<sup>21</sup> Архів УСБУ ДО. – ФКС. – Спр. П-6402. – Протокол допиту від 22.11.1944 р.

<sup>22</sup> Сергійчук В. В УПА – вся Україна // Військо України. – 1993. – №6. – С. 76.

пройшов пропагандистський вишкіл у сотні "Орлика" колишній редактор криворізького часопису "Дзвін", член ОУН Борис Євтухов, який перебував в УПА до арешту 14.02.1945 р. і був засуджений як військовий інструктор УПА<sup>23</sup>.

У 1944 році до боївки, розташованої поблизу Коломиї, належав відомий український поет, в'язень Соловецьких таборів, священник УАПЦ Микола Соколовський (літературний псевдонім – "Сарма"), під псевдом "Микола Біда".

Цікаво, що в книзі спогадів про О. Грабця – "Батька" до числа загиблих у славетному бою під Гурбами 24.04.1944 р. зараховано принаймні трьох дніпропетровців – вояків УПА це: командир чоти В. Санчевський – "Запорожець" (у книжці – "Синчевський"), командир ланки В. Ропакський – "Діброва" (у книжці – неправильно названий В. Байченком) та командир ланки В. Черембило – "Яруга" (у книжці – "Чорнобило Василь")<sup>24</sup>

Крапку ставити ще рано. Пошук триває.

P.S. Шановні читачі, велике прохання до всіх, хто може щось доповнити до цієї праці або взагалі володіє інформацією про діяльність дніпропетровських підпільників в ОУН або УПА, повідомити на адресу: КУДЕЛІ Дмитрові, вул. Каруни, 69, к. 43, м. Дніпропетровськ 49024 або E-mail: kudelia@ukr.net

Михайло РОМАНЮК

## СОТНЯ УПА "СВОБОДИ"

У 1943 році на Волині вже активно діяли формування Української Повстанської Армії. В цей же час на теренах сусідньої Галичини почалося формування відділів Української Народної Самооборони (далі – УНС), які в майбутньому стали ядром перших сотень УПА в цьому терені. Вони прискореними темпами проходили військовий та ідейно-політичний вишкіл, готувалися до активної та тривалої боротьби проти німецьких, польських, а відтак і російсько-більшовицьких окупантів.

Влітку 1943 року на теренах Бродівського повіту ОУН був сформований відділ УНС, яким командував Василь Кіпран – "Музика" з села Брахів Олеського району\*, що на Львівщині<sup>1</sup>. Невдовзі за наказом військового референта Золочівської округи ОУН Михайла Гачкевича – "Карого" командування над цим відділом перейняв Роман Загоруйко – "Лапайдух" із села Підгірці, що на Бродщині<sup>2</sup>. Відділ в основному базувався в районі сіл Черниця та Боратин сучасного Бродівського району Львівської області.

Восени 1943 року на території повіту було створено також відділи УНС Івана Котули\*\* – "Іванка" та Мар'яна Кравчука – "Малинового", які також проводили вишкіл майбутніх вояків УПА<sup>3</sup>.

Поряд з цим було створено багато центрів, де члени ОУН та їх симпатики проходили військовий та ідейно-політичний вишкіл. Такі вишколи, зокрема, проводилися в районі сіл Боратин, Черниця, Ражнів, Голубиця, Соколівка та багатьох інших місцях.

У листопаді 1943 року один з провідних діячів ОУН на теренах Бродщини Григорій Котельницький – "Шугай", який тоді виконував обов'язки військового референта Золочівського повітового проводу, зібрав понад 30 членів ОУН і вирушив із ними у Боратинський ліс. Саме ця група склала ядро сформованого пізніше куреня УПА. Восени 1943 – взимку 1944 років із новобранцями на Бродщині, у Боратинському лісі та інших місцях тривав військовий вишкіл, заготівля озброєння, одягу, медикаментів, продуктів харчування тощо<sup>4</sup>.

\* Тепер с. Брахівка Буського району Львівської області.

<sup>1</sup> Загоруйко Р. Повернення зі справжнього пекла. – Дрогобиччина, 1996. – С. 116.

<sup>2</sup> Там само. – С. 111–116.

\*\* Довгий час прізвище сотенного "Іванка" було невідоме, і лише нещодавно його за архівними документами встановив історик Володимир Мороз зі Львова

<sup>3</sup> Загоруйко Р. Повернення зі справжнього пекла. – С. 138.

<sup>4</sup> Архів Управління Служби Безпеки України у Львівській області (далі – Архів УСБУ ЛО). – Спр. П-33024. – Арк. 13–14.

<sup>23</sup> Архів УСБУ ДО. – ФКС. – Спр. П-12541. – Т. 2. – С. 114.

<sup>24</sup> Командир групи УПА-"Південь" полковник "Батько". Омелян Грабець у спогадах боювих друзів та родини. – Коломия, 2001. – С. 194.